

Nr 3

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
angående utlandssvenskars rösträtt m. m.*

Till konstitutionsutskottet har hänvisats dels likalydande motionerna nr 3 i första kammaren av herrar *Virgin* och *Lundström* och nr 2 i andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Heckscher*, dels motionen nr 74 i andra kammaren av herr *Björkman*, dels likalydande motionerna nr 261 i första kammaren av herr *Hermansson* och nr 307 i andra kammaren av herrar *Svensson* i *Stenkyrka* och *Eliasson* i *Sundborn*.

I motionerna I: 3 och II: 2 hemställes att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändring av 38, 39 och 42 §§ lagen om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att 38, 39 och 42 §§ lagen om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse.

38 §.

1. Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjuguettt år.

2. I röstlängd skall jämväl, efter därom hos länsstyrelsen (i Stockholm hos överståthållarämbetet) skriftligen gjord anmälan, som inkommit till länsstyrelsen (överståthållarämbetet) senast den 10 juni ifrågavarande år, upptagas svensk medborgare, som tidigare varit här i riket mantalsskriven men som sedermera på grund av vistelse å utrikes ort icke blivit upptagen i mantalslängd; dock att vad sålunda stadgas må gälla allenast den, som under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt år, som innehar giltigt svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling och som ej tillika är utländsk medborgare och ej heller av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig.

I anmälan, som avses i första stycket av detta moment, skall den, som önskar bli upptagen i röstlängden, angiva den myndighet som utfärdat för honom gällande svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling samt datum och nummer å passet eller legitimationshandlingen samt teckna försäkran på heder och samvete, att han är svensk medborgare och ej tillika innehar utländskt medborgarskap, samt att han icke av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig.

Om innehållet av anmälan i övrigt samt om den myndighet, till vilken denna skall ingivas, stadgar Konungen.

39 §.

Senast den 30 juni skall röstlängd ävensom sådan till länsstyrelsen inkommen anmälan, som avses i 38 § 2 mom., vara avsänd eller avlämnad för landet till ordföranden i valnämnden och i stad till magistraten.

Envar, som — — — — avskrift därav.

42 §.

Vill någon, vilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller har någon, som ingivit anmälan enligt 38 § 2 mom., ej upptagits i röstlängden, eller anser någon att annan icke må vara däri upptagen såsom röstberättigad, äger han att i sina anmärkningar, skriftligen avfattade och åtföljda av de bevis han vill åberopa, ingiva till valnämndens ordförande eller magistraten sist den 18 juli.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk Författningsamling och gäller intill utgången av år 1968.

I motionen II: 74 hemställes att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändring av 38, 39 och 42 §§ lagen om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att 38, 39 och 42 §§ lagen om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

38 §.

1. Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjuguet år.

2. I röstlängden i Storkyrkoförsamlingens valdistrikt i Stockholms stad skall jämväl, efter därom skriftligen gjord anmälan, som inkommit till den lokala skattemyndigheten senast den 10 juni ifrågavarande år, upptagas svensk medborgare, som tidigare varit här i riket mantalsskriven men som sedermera på grund av vistelse å utrikes ort icke blivit upptagen i mantalslängden; dock att vad sålunda stadgats må gälla allenast den, som under nästföregående kalenderår uppnått tjuguet år, som innehar giltigt svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling och som ej tillika är utländsk medborgare och ej heller av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig.

I anmälan, som avses i första stycket av detta moment, skall den, som önskar bliva upptagen i röstlängden, ange den myndighet som utfärdat för honom gällande svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling samt datum och nummer å passet eller legitimationshandlingen samt teckna försäkran på heder och samvete att han är svensk medborgare och ej tillika innehar utländskt medborgarskap samt att han icke av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig.

Om innehållet av anmälan i övrigt samt om den myndighet, till vilken denna skall ingivas, stadgar Konungen.

39 §.

Senast den 30 juni skall röstlängd ävensom sådan till den lokala skattemyndigheten inkommen anmälan, som avses i 38 § 2 mom., vara avsend eller avlämnad för landet till ordföranden i valnämnden och i stad till magistraten.

Envar, som — — — avskrift därav.

42 §.

Vill någon, vilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller har någon, som ingivit anmälan enligt 38 § 2 mom., ej upptagits i röstlängden, eller anser någon, att annan icke må vara däri upptagen såsom röstberättigad, äger han att sina anmärkningar, skriftligen avfattade och åtföljda av de bevis han vill åberopa, ingiva till valnämndens ordförande eller magistraten sist den 18 juli.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket.

I motionerna I: 261 och II: 307 hemställles, att riksdagen måtte besluta att i överensstämmelse med vad i motionerna anförts genom provisorisk lagstiftning ge rösträtt vid 1964 års andrakammarval åt svenska medborgare som nu vistas utomlands men som under något av de senaste tio åren varit mantalsskrivna i Sverige, samt att konstitutionsutskottet måtte utforma här för erforderlig författningstext.

Beträffande motiveringarna får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna först från utredningen om utlandssvenskars folkbokföring och statistiska centralbyrån samt, sedan dessa yttranden inkommit, från överståthållarämbetet ävensom från länsstyrelserna i Stockholms län, Jönköpings län, Kronobergs län, Malmöhus, län, Hallands län samt Göteborgs och Bohus län. Yttrandena är såsom bilagor fogade till detta utlåtande.

Gällande bestämmelser m. m.

Tidigare var i 14 § riksdagsordningen bosättning (d. v. s. mantalsskrivning) inom kommunen uttryckligen angiven såsom förutsättning för rösträtt vid val till riksdagens andra kammare. Efter 1909 års ändringar i riksdagsordningen, då den grundläggande bestämmelsen om valrätt vid nämnda val fick sin plats i 16 §, finnes någon sådan förutsättning ej längre uttryckt i grundlag. I den samtidigt med rösträtsreformen tillkomna lagen om val till riksdagen stadgades emellertid mantalsskrivning som förutsättning för rösträttens utövande.

Enligt 16 § riksdagsordningen i dess nuvarande lydelse tillkommer valrätt envar svensk undersåte, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder, dock att valrätt ej må utövas av den som står under förmynderskap. Därjämte stadgas att till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring inträffar före valet.

I lagen om val till riksdagen föreskrives, att för varje valdistrikt röstlängd skall upprättas av lokal skattemyndighet. Av lagen framgår vidare, att röstlängden som upprättas före den 30 juni varje år, skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnår en ålder av tjuguettt år.

Enligt folkbokföringsförordningens bestämmelser skall vid mantalsskrivning i mantalslängder uppföras alla fysiska personer, vilka den 1 november förrättningsåret skall vara kyrkobokförda i riket. Den som inte är bosatt å fastighet i den församling, där han kyrkobokföres, skall bokföras såsom »å församlingen skrivna». Den som är anställd i rikets tjänst å utländsk ort kyrkobokföres med familj och svenskt tjänstefolk i regel i Storkyrkoförsamlingen och samtliga blir sålunda mantalsskrivna i Sverige. Svenska sjömän blir kyrkobokförda och mantalsskrivna här i landet, så länge de är inskrivna på svenskt sjömanshus. Ytterligare två kategorier utlandssvenskar kan kvarstå i kyrkoböcker och mantalslängder i Sverige, nämligen på utrikes ort anställda präster och missionärer samt dessas familjer, så länge de ej uttagit utvandringscertifikat. I övrigt stadgas i folkbokföringsförordningen, att från församlingsbok skall avföras envar, som enligt inkommet utvandringsbevis lämnat landet eller som enligt skriftlig anmälan eller vid två mantalsskrivningar i följd vunnit säker upplysning är stadigvarande bosatt å utrikes ort. Bestämmelserna om att kyrkobokföringen skall ligga till grund för mantalsskrivningen och om att röstlängden skall upprättas efter mantalslängden leder till att andra grupper utomlands bosatta svenska medborgare än diplomater, sjömän, präster och missionärer saknar rösträtt vid andrakammarval.

Reformkrav

Frågan om utlandssvenskarnas ställning med avseende på rösträtten har vid flera tillfällen varit föremål för uppmärksamhet.

I en motion vid 1929 års riksdag (II: 103) anhölls om utredning angående möjligheterna för utomlands bosatta svenska medborgare att delta i val. Motionen avslogs av riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet, som i sitt utlåtande (nr 4) uttalade, att utskottet icke kunde finna, att från Sverige

emigrerade personer, även om de bevarade svensk medborgarrätt, borde äga rösträtt här i landet.

Vid en av socialstyrelsen utförd, år 1941 avslutad utredning om utlandssvenskarna (SOU 1941: 36) avvisade styrelsen tanken på införande av rösträtt åt dessa under hänvisning bland annat till att utlandssvenskarna i många fall genom lång frånvaro måste ha blivit mer eller mindre främmande för förhållandena i hemlandet och till att det på många håll skulle bliva svårt att erhålla garantier för att icke sådana personer finge rösta, som egentligen skulle vara diskvalificerade på grund av föreskrifter i svensk lag.

År 1949 upptogs i en motion (II: 161) frågan om möjlighet för hemvändande emigranter att rösta samma år som de återkommit till Sverige och icke, såsom nu gäller, tidigast året därpå. Konstitutionsutskottet, som avstyrkte motionen, uttalade (utl. nr 22) bl. a., att utskottet anslöte sig till vad tidigare yttrats i fråga om emigranters rösträtt dels av utskottet år 1929 och dels av socialstyrelsen i den här ovan nämnda utredningen. Motionen avsågs av riksdagen.

I två likalydande motioner vid 1953 års riksdag (I: 25 och II: 47) hemställdes ånyo om utredning av möjligheterna att vidga rätten för utlandssvenskar att delta i val. Motionerna, som i första hand avsåg val till riksdagens andra kammare, avsågs av riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet. I sitt utlåtande (nr 5) anförde utskottet, att det enligt utskottets mening i motionerna ej framlagts några skäl av beskaffenhet att böra föranleda utskottet att i frågan frångå den uppfattning, vartill riksdagen vid tidigare tillfällen anslutit sig.

Vid det nordiska justitieministermöte, som avhölls i december 1953, diskuterades möjligheterna att bevara medborgare i nordiska länder vid deras rösträtt i hemlandet även under längre tids vistelse i annat nordiskt land. Mötet beslöt att framställningen skulle upptagas till behandling i de olika länderna.

Vid 1954 års riksdag väcktes i två likalydande motioner (I: 10 och II: 11) yrkande om att frågan om utlandssvenskarnas folkbokföring skulle upptagas till prövning. Yrkandet vore att se mot bakgrund av folkbokföringens betydelse i rösträttshänseende. Motionerna behandlades av tredje lagutskottet, som avstyrkte desamma (utl. nr 7).

I direktiven för 1955 års valutredning, vilken tillkallats för att verkställa en teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val i syfte att underlätta de röstberättigades deltagande i sådana val, berördes bl. a. frågan om lättnader för utlandssvenskar och hemvändande emigranter att utöva sin rösträtt. I svar på en interpellation vid 1956 års riksdag, vari chefen för justitiedepartementet tillfrågades huruvida han ville låta utreda frågan om utlandssvenskarnas rösträtt, uttalade departementschefen, att valutredningen på grund av vad direktiven sålunda innehölle komme att till behandling upptaga den i interpellationen väckta frågan.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 29 augusti 1958 tillkallade chefen för justitiedepartementet ytterligare fyra personer att såsom sakkunniga deltaga i 1955 års valutredning. Departementschefen anförde till statsrådsprotokollet nämnda dag, att utvidgning av utredningen vore påkallad — förutom med hänsyn till den invecklade och betydelsefulla beskaffenheten av spörsmålet om åtgärder till underlättande av sjuka personers deltagande i allmänna val — jämväl med tanke på de ytterligare spörsmål, som stode på utredningens arbetsprogram, bl. a. de komplicerade frågorna om utlandssvenskarnas rösträtt. Vidare uttalade departementschefen att han för egen del tillmätte dessa spörsmål stor betydelse och ansåge det angeläget, att de snarast bringades till en tillfredsställande lösning.

Vid 1958 års B-riksdag aktualiserades i två likalydande motioner (I: 99 och II: 132) ånyo frågan om utvidgning av utlandssvenskarnas rösträtt. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över dessa motioner (utl. nr B 4/1958) erinrade konstitutionsutskottet om det av 1955 års valutredning bedrivna arbetet i ämnet samt om författningsutredningens arbete med en modernisering av vår författning, vilket jämväl åsyftade uteslutning ur grundlag av bestämmelser som förutsättas överförda till vallag. Med hänsyn till sålunda pågående utredningar fann sig utskottet — som erkände det föreliggande spörsmålets betydelse och förväntade att valutredningen i god tid före utgången av 1959 framlade resultatet av sin utredning i frågan om utlandssvenskarnas rösträtt — icke böra tillstyrka de berörda motionerna.

Även vid 1960 års riksdag togs det aktuella ämnet upp i en motion (II: 178). Konstitutionsutskottet (utl. nr 17) avstyrkte motionen och anförde: Det hade enligt utskottets mening varit önskvärt att frågan om utlandssvenskarnas rösträtt bringats till sin lösning redan med avseende å innevarande års andrakammarval. Valutredningen har emellertid ännu icke slutfört sitt arbete i denna del. Innan så skett anser sig utskottet icke böra tillstyrka en lagstiftning i ämnet. En sådan förutsätter bl. a. lösande av ett flertal spörsmål av tekniskt invecklad beskaffenhet. Riksdagen avlog motionen.

I svar på en enkel fråga i riksdagen vid 1960 års höstsession meddelade chefen för justitiedepartementet, att valutredningens arbete var inriktat på att proposition med förslag till nya bestämmelser angående utlandssvenskarnas rösträtt skulle kunna framläggas vid 1961 års höstsession. Vid sistnämnda session uttalade justitieministern i svar på en interpellation bl. a. att valutredningen, vars betänkande angående utlandssvenskarnas rösträtt på grund av en förskjutning i dess arbetsplan icke kunde väntas förrän i början av år 1962, icke ämnade föreslå någon utvidgad sådan rätt vid kommunala val och att en lösning av frågan alltså skulle få betydelse först för det allmänna val, som skulle hållas år 1964.

Den 7 april 1962 avgav valutredningen betänkande angående utlandssvenskars deltagande i allmänna val (SOU 1962: 19), vari föreslås, att frå-

gan om utlandssvenskarnas valdeltagande löses genom ett särskilt registreringsförfarande vid sidan av folkbokföringen och med uteslutande syfte att bereda utlandssvenskar möjlighet att bli upptagna i röstlängden. En redogörelse för valutredningens förslag och däröver avgivna remissyttranden lämnas nedan.

Sedan valutredningens betänkande remissbehandlats, tillkallades enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 3 januari 1963 kammarrättsrådet S. F. von Otter för att undersöka möjligheterna att i vidgad utsträckning upptaga utlandssvenskar i folkbokföringen. I direktiven till den nya utredningen anförde chefen för justitiedepartementet bl. a. följande:

Av vad sålunda förekommit torde framgå, att stora meningsskiljaktigheter råder beträffande den lämpligaste lösningen av frågan om utlandssvenskarnas rösträtt. Tydligt är också att det är förenat med avsevärda svårigheter att med bevarad valsäkerhet lösa frågan på den väg valutredningen tänkt sig. Med hänsyn härtill och till frågans vikt är det befogat att, innan slutlig ställning tages, pröva andra vägar att förbättra utlandssvenskars möjligheter till valdeltagande. Ett uppslag, som framförts såväl motionsledes i riksdagen som inom valutredningen och som kan vara förtjänt att närmare övervägas, är att i folkbokföringen upptaga även vissa andra grupper av utlandssvenskar än de som nu kvarstår såsom folkbokförda hos oss. Jag tänker härvid närmast på utlandssvenskar, som med hänsyn till arten av den verksamhet de utövar utomlands kan antagas komma att återflytta till Sverige inom en icke alltför avlägsen framtid eller vilkas samhörighet med Sverige eljest är mera tydligt uttalad. Som exempel på hithörande kategorier av utlandssvenskar kan nämnas svenska tjänstemän vid internationella organisationer, till vilka Sverige är anslutet, de svenska tidningarnas utlandskorrespondenter och annan i utlandet stationerad svensk personal vid svenska företag. Enligt min mening bör en utredning nu komma till stånd med uppgift att närmare undersöka möjligheterna att genomföra en reform i angiven riktning samt att framlägga de förslag, vartill utredningen kan leda. Om det visar sig möjligt och lämpligt att i betydligt större utsträckning än för närvarande upptaga utlandssvenskar i folkbokföringen bör utredningen beakta önskemålet, att bokföringen av dem åtminstone i princip kommer att ske å den ort, som de i folkbokföringshänseende tillhörde vid sin utflyttning ur riket. Vid utredningen bör även uppmärksammas, att folkbokföringen är förenad med andra rättsverkningar än sådana som rör rösträtten och dess utövning. Det får med hänsyn härtill övervägas, huruvida den form av folkbokföring, som gäller för här i riket bosatta personer, jämväl bör komma till användning beträffande utlandssvenskar, som finnes böra vara här folkbokförda. Utredningen bör bedrivas så skyndsamt som sakens komplicerade beskaffenhet medger.

I en interpellation i andra kammaren den 16 oktober 1963 ställde herr Björkman fråga till chefen för justitiedepartementet, huruvida denne hade för avsikt att under dåvarande höstsession förelägga riksdagen proposition om utlandssvenskarnas rösträtt. Statsrådet Kling besvarade interpellationen nekande och yttrade vidare bl. a.:

Vi har kringgärdat vårt valsystem med ett mycket stort antal säkerhetsbestämmelser — det är kanske den krångligaste lagstiftning vi har. Vi har

emellertid underkastat oss detta för att få en så fullständig säkerhet som möjligt.

I detta sammanhang restes två invändningar just från denna synpunkt. Först och främst kunde det system som valutredningen föreslagit inte medge någon egentlig kontroll av att den utlandssvensk, som anmäler sig för registrering i röstlängd, verkligen fortfarande är svensk medborgare och myndig. Om man obehörigt verkar i val, kan man straffas för detta. Möjligheterna allt på straffrättslig väg beivra oriktiga uppgifter i en anmälan av detta slag är emellertid mycket begränsade med hänsyn till att vederbörande bor i ett kanske mycket avlägset främmande land.

Vidare skapade det föreslagna systemet risk för att en och samma person kunde vara upptagen som röstberättigad i mer än en röstlängd och därigenom skulle kunna utöva sin rösträtt i flera valdistrikt. Det var bl. a. detta som föranledde att vi tillkallade en utredningsman.

Utländsk rätt

Valutredningen har i sitt ovannämnda betänkande redogjort för vad som gäller i övriga nordiska länder samt i Västtyskland och Frankrike med avseende på möjligheterna för medborgare i dessa länder att vid bosättning eller vistelse i annat land delta i hemlandets val. Av redogörelsen framgår, att medborgarna i samtliga dessa länder utom Frankrike i princip saknar möjlighet att vid fast bosättning i annan stat delta i hemlandets val. Franska medborgare däremot har sådan möjlighet. I Frankrike gäller enligt utredningen följande:

Franska medborgare, som äger fast hemvist utomlands men som fortfarande är införda i fransk röstlängd, har rätt att delta i såväl parlamentsval som kommunala val. I den franska vallagen (code électoral) stadgas, att utomlands bosatta franska medborgare på begäran må upptagas i röstlängden i den kommun, där de hör hemma i frågor som gäller deras militärtjänst; utomlands bosatta kvinnor, som är franska medborgare, må på begäran upptagas antingen i röstlängden i den franska kommun, där de senast haft sitt hemvist eller vistats i minst 6 månader, eller i röstlängden i sin födelsekommun. Detta gäller dock endast under förutsättning, att dessa medborgare i förväg låtit införa sig i vederbörande franska konsulats nationalitetsmatrikel. Nu angivna röstberättigade personer kan rösta genom befullmäktigat ombud.

Antalet svenska medborgare, som för närvarande är mera stadigvarande bosatta i utlandet, överstiger enligt en av valutredningen gjord uppskattning 65 000.

Valutredningens förslag

Utredningen förklarar sig ha kommit till den uppfattningen, att några mera vägende principiella skäl icke kan åberopas för att, i den utsträckning som alltjämt är fallet bibehålla bosättning (mantalsskrivning) här i riket såsom ett faktiskt villkor för rösträtten; dock endast med avseende å valen till riksdagens andra kammare. Något förslag att bereda utlandssvenskar möjlighet att delta i kommunalvalen har utredningen ej ansett sig böra framlägga. — Utredningen konstaterar, att om utlandssvenskarna blir berättigade att delta i valen till andra kammaren, detta kommer att medföra, att de också får delta i allmän folkomröstning.

Beträffande den tekniska lösningen av frågan om utlandssvenskarnas rösträtt föreslår utredningen, att deras upptagande i röstlängden göres beroende av anmälan från deras sida. Röstning bör enligt utredningen äga rum i det valdistrikt, där vederbörande utlandssvensk senast varit mantalsskriven.

I fråga om rätten att efter anmälan bli upptagen i röstlängden föreslår utredningen följande begränsningar.

1. Endast sådana svenska medborgare, som varit mantalsskrivna i Sverige under något av de fem år som närmast föregått det år, för vilket röstlängden upprättas, får upptagas däri.

2. Förvärv av utländskt medborgarskap jämte det svenska skall utgöra hinder för upptagande i röstlängd.

3. Omyndigförklaring av svensk eller utländsk myndighet skall också utgöra sådant hinder.

Något skäl att icke i röstlängden uppta sådan utlandssvensk, som uppnår 21 år först under det kalenderår röstlängden upprättas, har utredningen ej funnit.

I fråga om anmälan innehåll, ingivande och behandling föreslår utredningen följande.

Anmälan bör ställas till den lokala skattemyndighet, som upprättar röstlängd för det distrikt, där vederbörande senast varit mantalsskriven. Den bör senast den 30 april vara ingiven till vederbörande länsstyrelse, vilken efter kontroll av uppgiften om senaste mantalsskrivningsort vidarebefordrar anmälan.

Anmälan bör — förutom erforderliga identifieringsdata — innehålla upplysning om vederbörandes medborgarskaps- och myndighetsförhållanden. Utredningen ifrågasätter, om anmälan bör bestyrkas, exempelvis av någon myndighet, men har avstått från förslag i den riktningen, enär något ur säkerhetssynpunkt fullt tillfredsställande bestyrkande icke torde kunna åstadkommas. Ej heller har utredningen velat föreslå, att innehav av giltigt svenskt pass skall vara en förutsättning för rätt att göra anmälan om upp-

tagande i röstlängd med hänvisning till, att medborgarskapsförhållandena kan ha förändrats efter passets utfärdande och till den vidsträckta passfriheten. Utredningen anser det därför ej finnas någon annan praktisk möjlighet än att godtaga en på heder och samvete avgiven försäkran av den som gör anmälan, att han är svensk medborgare och ej har förvärvat medborgarskap i något annat land samt att han inte heller blivit förklarad omyn- dig av vare sig svensk eller utländsk myndighet. Namnteckningen bör enligt utredningen vara bevittnad.

Då anmälan får självständig betydelse endast för de senaste fem åren anser utredningen risken för felaktiga uppgifter vara ringa.

Mot valutredningens betänkande avgavs två reservationer. I den ena föreslogs, att varje svensk medborgare, bosatt i utlandet, som någon gång varit mantalsskriven i Sverige, skall oavsett den tid som gått sedan mantalsskrivningen kunna genom det i betänkandet föreslagna registreringsförfarandet få rösträtt vid andrakammarval. I den andra reservationen förordas en uppmjukning av femårsregeln på så sätt att den kompletteras med en bestämmelse att ny femårsperiod får räknas från det år, då vederbörande efter anmälan senast blev upptagen i röstlängden.

Remissyttranden över valutredningens betänkande

Remissvaren är på ett undantag när positiva till en utökad rösträtt för utlandssvenskarna.

Den av valutredningen föreslagna tekniska lösningen av utlands- svenskarnas valdeltagande har godtagits av flertalet remissinstanser.

I några yttranden erinras om att som en förutsättning för upptagande i röstlängd efter anmälan enligt utredningsförslaget gäller, att vederbörande på grund av vistelse å utrikes ort icke blivit upptagen i mantalslängden.

Valnämnden i Stockholm ifrågasätter, om det är möjligt att med en sådan föreskrift urskilja den grupp, som man med förslaget vill ge möjligheter att delta i val. Enligt valnämnden kan en utflyttning till utrikes ort icke alltid utläsas i förekommande register. En del personer utesluts nämligen ur mantalslängden på grund av att de överförts till bok över obefintliga. I Stockholm uppgår dessas antal årligen till 300—400, och det kan enligt valnämnden antagas att åtskilliga av dessa personer lämnat landet medan andra alltjämt vistas här i riket. Ej heller ett uttagande av utvandringscertifikat anser valnämnden ge något säkert belägg för hur det förhåller sig med bosättningen, ej ens för det fall utvandringscertifikatet vid utresa avlämnas i tullen och återsändes till den utfärdande myndigheten eftersom exempel finns på, att ett sådant förfarande tillämpats i avsikt att bibringa myndig-

heten den falska föreställningen att bosättning å utrikes ort skett. För valnämnden synes det därför icke vara möjligt för de lokala skattemyndigheterna att vid prövningen av inkomna anmälningar avgöra, om uteslutningen ur mantalslängden har sin verkliga orsak i utlandsvistelse.

Valutredningens förslag att även av utländsk myndighet meddelad omyndighetsförklaring skall utgöra hinder för upptagande i röstlängd kritiserar av beskickningschefen i Lagos. Han framhåller, att en sådan omyndighetsförklaring av svensk medborgare i allmänhet ej äger rättsverkan i Sverige. Han påpekar också, att i många länder finnes rättsinstitut, som är likartade med men ej så ingripande som den svenska omyndighetsförklaringen och att därför tvekan kan komma att uppstå, huruvida den som är föremål för någon sådan mindre omfattande åtgärd skall anses omyndighetsförklarad i valrättshänseende.

Beträffande anmälningssförfarandet har magistraten i Lund i sitt yttrande anlagt synpunkter på den straffrättsliga konsekvensen av att oriktiga uppgifter blivit lämnade i den försäkran, som anmälan enligt förslaget skall innehålla. Magistraten framhåller, att försäkran i regel torde utarbetas och underskrivas utanför svenskt territorium. Utan att taga ställning till frågan, huruvida oriktig försäkran är att anse såsom ett brott begånget utom riket eller ej, finner magistraten kunna ifrågasättas, om straffrättsliga sanktioner kan vidtagas mot den brottslige, därest denne efter brottets förövande kvarstannat i utlandet.

I några remissyttranden framhålles, att det föreslagna tekniska förfarandet för behandlingen av inkomna anmälningar icke utesluter möjligheten till vissa felaktigheter. Det betonas därvid, att fara föreligger för att en utlandssvensk genom utnyttjande av det föreslagna anmälningssförfarandet i vissa fall kan bli uppförd i mer än en röstlängd. Länsstyrelsen i Hallands län erinrar sålunda att fall kan inträffa, då vederbörande utlandssvensk med vissa års mellanrum blir mantals skriven i olika svenska kommuner för att under mellanliggande och efterföljande år ha hemvist i främmande stat. Länsstyrelsen framhåller, att därvid risk kan uppkomma för att samma person inkommer med anmälningar till skilda lokala skattemyndigheter. Denna olägenhet finner länsstyrelsen dock kunna elimineras om alla anmälningar ingivas för registrering och kontroll till en för hela riket gemensam myndighet, t. ex. överståthållarämbetet.

Slutligen må nämnas, att länsstyrelsen i Kalmar län sätter i fråga, om inte de tidsfrister som lagen om val till riksdagen uppger för skilda åtgärder i samband med besvär över beslut angående röstlängd måste justeras med hänsyn till genomförandet av en reform i enlighet med valutredningens förslag.

Utskottet

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har utskottet senast vid 1960 års riksdag uttalat, att det är önskvärt, att frågan om utlandssvenskarnas rösträtt bringas till en lösning. Detta spörsmål är emellertid förbundet med avsevärda tekniska problem. I första hand gäller dessa valsäkerheten. Kontrollen av att en utlandssvensk uppfyller rösträttsvillkoren och att han icke utövar rösträtt i mera än ett valdistrikt möter sålunda betydande svårigheter. Även andra tekniska frågor uppställer sig. Svårigheterna belystes i valutredningens betänkande 1962 och de däröver avgivna remissyttrandena. Dessa föranledde tillkallandet av en ny utredning med uppgift att utforma en ur valsäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande lösning än den av valutredningen föreslagna.

Även utskottet är av den mening, att någon godtagbar lösning av den behandlade frågan ännu icke framkommit. Att garantier tillskapas för valsäkerheten framstår sålunda som ett oeftergivligt krav för en lagstiftning i ämnet. Denna synpunkt har alltid tillmätts avgörande betydelse vid valagstiftningens utformning. Att öppna möjlighet för den, som ej är röstberättigad, att rösta eller för en röstberättigad att avgiva sin röst i flera valdistrikt skulle vara klart stridande mot de principer, som legat till grund för vallagens uppbyggnad.

Mot de till motionerna I: 3 och II: 2 fogade lagförslagen kan samma invändningar resas, som anförts mot valutredningens förslag. De innefattar icke tillräckliga garantier för valsäkerheten. I stor utsträckning skulle i saknad av kontrollmöjligheter de uppgifter få tagas för goda, vilka lämnats av den som begärt att bliva upptagen i röstlängd. Det till motionen II: 74 fogade förslaget skulle därutöver innebära, att samtliga utlandssvenskar, som ej är mantalsskrivna i riket, skulle givas rösträtt i Stockholms stad, oavsett om de ägt anknytning dit eller icke, en ordning som icke kan anses tillfredsställande.

En icke godtagbar konsekvens av samtliga hittills förebragta förslag till lagtekniska lösningar av den upptagna frågan är också, att de skulle medföra, att svenska medborgare, som ej är mantalsskrivna i riket, skulle bli valbara till andra kammaren. Till första kammaren kan endast väljas »i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor», vilket innebär ett krav på bosättning i riket. För valbarhet till andra kammaren gäller ett starkare bostadsband. Motionärernas förslag skulle sålunda medföra en principiell nyhet, som innebär, att något bostadsband icke skulle gälla för svenska medborgare, bosatta utom riket.

Motionärerna har också medgivit, att slutgiltig ställning icke nu kan tagas till frågan om utlandssvenskarnas rösträtt, men hemställt om en provisorisk lagstiftning, som skulle tillämpas vid 1964 års andrakammarval och

äga giltighet under en sådan tidrymd, att utredningsarbetet därunder hin-
ner fullföljas. Utskottet anser, att en lagstiftning, som äventyrar valsäker-
heten, icke kan godtagas ens som ett provisorium. Den pågående utredning-
en, vars erforderlighet ej ifrågasatts av motionärerna, bör avvaktas, innan
lagstiftning i ämnet genomföres. Härtill kommer, att det skulle möta stora
administrativa svårigheter att redan vid andrakammarvalen instundande
höst tillämpa en lagstiftning om rösträtt för svenska medborgare, som ej
är mantalsskrivna i riket. Den tid, som står till buds för erforderliga för-
beredelser, är alltför kort. De tidsfrister för röstlängds upprättande, fram-
ställande av anmärkningar och prövning av besvär, som stadgas i vallagen,
är knappt tilltagna. En sådan provisorisk lagstiftning, som motionärerna
åsyftar, skulle kunna vålla oreda i det valadministrativa arbetet.

På anförda skäl finner sig utskottet icke kunna tillstyrka en lagstiftning
i enlighet med de i motionerna framställda yrkandena.

Utskottet hemställer därför,

att

- 1) motionerna I: 3 och II: 2,
- 2) motionerna I: 261 och II: 307 samt
- 3) motionen II: 74

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 mars 1964

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Damström, fru Segerstedt
Wiberg, herrar Sveningsson, Georg Pettersson, Olsén, Erik Olsson*, Käll-
qvist*, Harald Pettersson och Hübinette; samt

från andra kammaren: herrar Spångberg, von Friesen*, Magnusson i
Tumhult*, Adamsson, Bengtsson i Halmstad, Hamrin i Jönköping, Braco-
nier, fru Thunvall, herrar Wahlund och Johansson i Trollhättan.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av fru *Segerstedt Wiberg*, herrar *Sveningsson*, *Källqvist*, *Harald Pettersson*, *Hübinette*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumhult, *Hamrin* i Jönköping, *Braconier* och *Wahlund*, vilka anfört:

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har frågan om utlandssvenskarnas rösträtt under en följd av år rönt mycken uppmärksamhet. För närvarande kan endast de utomlands bosatta svenska medborgare, som är mantalsskrivna i riket, utöva rösträtt till andra kammaren. Denna begränsning saknar stöd i grundlagarna. I stället stadgar 16 § riksdagsordningen, att valrätt skall tillkomma envar man och kvinna, som är svensk undersåte, utan något krav på mantalsskrivning i riket. Ett sådant har emellertid uppställts genom vallagens röstlängdsregler. Ju mer de internationella förbindelsernas betydelse och intensitet ökats, desto mer otillfredsställande har denna begränsning kommit att framstå. Värdet av de insatser, som göres av de utomlands bosatta svenska medborgarna, står numera klart för envar. Antalet svenska medborgare, som verkar i internationella organisationer eller vid svenska företag i utlandet, har också under senare år väsentligt stigit. Allmän enighet synes numera råda om att utlandssvenskarna bör givas vidgad rösträtt. Sålunda underströk konstitutionsutskottet vid 1958 års B-riksdag och vid 1960 års riksdag betydelsen av att frågan bringas till en lösning.

Den behandlade frågan har emellertid visat sig vara förenad med tekniska problem. Ett omfattande utredningsarbete har nedlagts på att åstadkomma en godtagbar lösning. Mot det förslag, som framlades av 1955 års valutredning i dess 1962 avgivna betänkande och som ligger till grund för de i ämnet nu väckta motionerna, har vissa invändningar rests, främst ur valsäkerhetssynpunkt. Betydelsen av dessa anmärkningar synes oss emellertid ha överdrivits. Vi anser, att genom valutredningens fleråriga överväganden en godtagbar grundval skapats för en provisorisk lagstiftning i ämnet. Av de remissyttranden, som inhämtats över motionerna, har också enligt vår mening framgått, att några hinder icke möter att redan vid innevarande års andrakammarval tillämpa en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med valutredningens förslag.

Enligt vår mening bör sålunda en provisorisk lagstiftning nu komma till stånd. Denna bör, såsom yrkats i motionerna I: 261 och II: 307, begränsas till att avse sådana utlandssvenskar, som under något av de senaste tio åren före året för röstlängdens upprättande varit mantalsskrivna i riket. I övrigt synes det till motionerna I: 3 och II: 2 fogade lagförslaget väl ägnat att läggas till grund för en provisorisk lagstiftning med vissa av hänsyn till de inhämtade remissyttrandena samt valutredningens överväganden föranledda smärre jämkningar och tillägg.

Till den föreslagna provisoriska lagstiftningen erfordras vissa administrativa föreskrifter, vilka det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda. Med hänsyn till att frågan redan varit föremål för överväganden av valutredningen och i anslutning till dess betänkande, finner vi det böra vara möjligt för Kungl. Maj:t att i tid före det instundande valet utfärda nödiga föreskrifter.

Att svenska medborgare, som ej är bosatta i riket, formellt skulle bli valbara till andra kammaren enligt den av oss föreslagna provisoriska lagstiftningen, kan vi ej anse utgöra ett bärkraftigt skäl mot denna. Någon praktisk betydelse lär det angivna förhållandet icke komma att få.

På grund av vad sålunda anförts anser vi, att utskottet bort tillstyrka en lagstiftning rörande utlandssvenskarnas rösträtt, och hemställer därför, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 3 och II: 2, I: 261 och II: 307 samt II: 74, besluta att för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen

Häri genom förordnas, att 38, 39 och 42 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

38 §

1. Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjuguettt år.

2. I röstlängd skall jämväl, efter därom skriftligen gjord anmälan, upptagas svensk medborgare, som för något av de närmast före året för röstlängdens upprättande förflutna tio åren varit här i riket mantalsskriven men som sedermera på grund av vistelse å utrikes ort icke blivit upptagen i mantalslängden; dock att vad sålunda stadgats må gälla allenast den, som uppnått eller under kalenderåret uppnår tjuguettt år och som ej tillika är utländsk medborgare och ej heller av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Person, varom här är fråga, skall upptagas i röstlängden för det valdistrikt, inom vilket den fastighet är belägen, å vilken han senast varit mantalsskriven.

I anmälan, som avses i första stycket av detta mom., skall den, som önskar bli upptagen i röstlängden, teckna försäkran på heder och samvete att han är svensk medborgare och ej tillika innehar utländskt medborgarskap samt att han icke av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Vidare skall anmälan innehålla de uppgifter i övrigt, som framgå av formulär, vilket fastställs av Konungen. Anmälan skall vara egenhändigt undertecknad och vara bevittnad av minst en person. Den skall vara ställd till den lokala skattemyndigheten och ingivas till Konungens befallningshavande senast den 1 juni det år röstlängden upprättas.

Finner den lokala skattemyndigheten hinder föreligga för att i röstlängden upptaga den, som gjort anmälan, skall underrättelse härom med angivande av hindrets art ofördröjligen tillställas denne enligt formulär, som fastställs av Konungen.

Blanketter till anmälan, varom i detta mom. sägs, skola finnas tillgängliga hos Konungens befallningshavande samt hos svenska beskickningar och konsulat.

3. Envar i röstlängden upptagen person, om vilken upplysning ej vinnas, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjuguetta år anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förrän efter utgången av löpande kalenderår.

4. Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande, så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen.

39 §

Senast den 30 juni skall röstlängd ävensom sådan till den lokala skattemyndigheten inkommen anmälan, som avses i 38 § 2 mom., vara avsänd eller avlämnad till ordföranden i valnämnden.

Envar, som — — — avskrift därav.

42 §

Vill någon, vilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller har någon, som ingivit anmälan enligt 38 § 2 mom., ej upptagits i röstlängden, eller anser någon, att annan icke må vara däri upptagen såsom röstberättigad, äger han att sina anmärkningar, skriftligen avfattade och åtföljda av de bevis han vill åberopa, ingiva till valnämndens ordförande sist den 18 juli.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller intill utgången av år 1968.

Bilaga 1

Till riksdagens konstitutionsutskott

Genom remiss den 13 februari 1964 har utredningen om utlandssvenskars folkbokföring anmodats avgiva utlåtande över vid 1964 års riksdag väckta motioner i första kammaren, nr 3, och i andra kammaren, nr 2, angående utlandssvenskarnas rösträtt, i första kammaren, nr 261, och i andra kammaren, nr 307, om rösträtt vid 1964 års riksdagsval för vissa utlandssvenskar samt i andra kammaren, nr 74, angående utlandssvenskars upptagande i röstlängd. Till åttlydnad härav får utredningen anföra följande.

Frågan hur utlandssvenskar skall kunna beredas möjlighet att rösta vid val till riksdagens andra kammare innefattar i sig åtskilliga problem, några av rent principiell, andra av mera teknisk natur. En lösning av frågan i hela dess vidd förutsätter att avvägningar bl. a. göres mellan å ena sidan de eventuella risker för valsäkerheten och å andra sidan de fördelar ur röst-rättssynpunkt som kan uppkomma. Utredningen finner sig, främst mot bakgrunden av innehållet i de utredningen meddelade direktiven, inte ha anledning att i förevarande sammanhang göra några ställningstaganden till de principiella frågorna. Utredningen begränsar sig därför till att granska de i motionerna framlagda förslagen främst från registreringsteknisk synvinkel.

I riksdagsmotionerna uppställs, liksom tidigare i valutredningens betänkande, vissa huvudförutsättningar för att utlandssvensken skall få rösta, nämligen: 1) Han skall vara svensk medborgare och icke tillika inneha utländskt medborgarskap; 2) han skall vid tiden för röstlängdernas upprättande icke vara mantalsskriven här i riket men skall tidigare ha varit det; 3) han får inte ha förklarats omyndig av svensk eller utländsk myndighet.

1. Medborgarskapsfrågan

Gällande folkbokföringsbestämmelser bygger på den förutsättningen, att -- om intet annat utsäges -- den som är folkbokförd här i riket är svensk medborgare. Ifrågavarande bestämmelser samt de regler, vilka gäller för upprättande av röstlängd för val till riksdagens andra kammare, är så utformade att de innefattar garantier för att rösträtt inte skall kunna utövas av den som icke är svensk medborgare.

Av en utlandssvensk -- dvs. här i riket icke folkbokförd svensk medborgare -- lämnad uppgift att han är svensk medborgare kan icke här i riket kontrolleras. Ej heller kan kontrolleras huruvida han innehar utländskt medborgarskap. Valutredningen torde ha ansett, att kombinationen »på heder och samvete avgiven förklaring» och den s. k. »femårsregeln» skulle innefatta tillfredsställande garanti för att vederbörande verkligen vore svensk medborgare och icke tillika medborgare i annat land.

I de likalydande motionerna I: 261 och II: 307 föreslås en »tioårsregel» i stället för den av valutredningen föreslagna femårsregeln. I de övriga motionerna finnes icke någon motsvarighet till de nämnda fem- eller tioårsreglerna. Däremot uppställs i dessa motioner krav på att vederbörande skall inneha giltigt svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling.

Utredningen om utlandssvenskars folkbokföring finner för sin del sannolikheten tala för, att ju längre tid som förflyter från det en svensk flyttat till utlandet desto starkare blir presumptionen för att han vunnit utländskt medborgarskap och att han förlorat sitt svenska medborgarskap. Fall kan inträffa där utländskt medborgarskap förvärfvas och, utan att vederbörande själv är medveten därom, det svenska medborgarskapet samtidigt går förlorat. Innehav av giltigt svenskt pass utgör visserligen en presumtion för att passinnehavaren är svensk medborgare men innehavet utgör icke någon garanti för att så verkligen är fallet.

2. Mantalsskrivningsfrågan

Möjlighet finnes alltid att kontrollera riktigheten av en i anmälan till upptagande i röstlängd lämnad uppgift att uppgiftslämnaren varit för visst år mantalsskriven i viss kommun. Om emellertid granskningen av anmälan skall innefatta jämväl kontroll av att uppgiftslämnaren inte sedermera varit mantalsskriven här i riket respektive att han inte är mantalsskriven här för det år, under vilket röstlängden upprättas, kan genast vissa svårigheter uppstå. I vissa fall kan det krävas förhållandevis tidsödande efterforskningsarbete.

Erfarenheten visar att det för allmänheten ofta är svårt att lämna exakta uppgifter om »senaste mantalsskrivningsort». Den omständigheten att i Sverige födda personer, vilka vistats utomlands, ofta ändrar stavningen på sina namn, framförallt om de innehåller bokstäverna å, ä, ö, bidrager till att det kan bli svårt och stundom måhända omöjligt att identifiera vederbörande.

Förutsättningarna för att kunna genomföra en kontroll av en i anmälan lämnad uppgift om »senaste mantalsskrivningsort» och för att kunna hänföra vederbörande till det valdistrikt, där han senast varit mantalsskriven, blir givetvis mindre ju längre tid han har vistats utom riket.

I motionen II: 74 föreslås, att samtliga utlandssvenskar, vilka anmäler önskan att bli uppförda i röstlängd, skall uppföras i röstlängden för Storkyrkoförsamlingens valdistrikt i Stockholms stad. Ett genomförande av förslaget i denna del skulle ställa den lokala skattemyndigheten i Stockholm inför nära nog olösliga problem. Den nämnda lokala skattemyndigheten saknar nämligen bl. a. möjlighet att med ledning av enbart egna register m. m. kontrollera huruvida vederbörande varit mantalsskriven i riket.

I de likalydande motionerna I: 261 och II: 307 ifrågasättes, huruvida inte anmälningarna till uppförande i röstlängd lämpligen borde insändas till »folkbokföringens centrala registerorgan». Statistiska centralbyrån utövar för närvarande i egenskap av riksbyrå för folkbokföringen den centrala ledningen av och tillsynen över folkbokföringen i riket. Hos riksbyrån föres inte något register över den mantalsskrivna befolkningen, däremot register över bl. a. dem som är uppförda i bok över obefintliga och över dem som emigrerat fr. o. m. år 1947 och dem som invandrat fr. o. m. nämnda år. Väl skulle, teoretiskt sett, den erforderliga kontrollen av anmälningarna i vissa hänseenden kunna ske lättare hos riksbyrån än hos länsstyrelserna och lokaliseringen av vederbörande till rätt valdistrikt i viss utsträckning kunna ske förhållandevis snabbt med hjälp av riksbyråns register, men i praktiken skulle, såvitt utredningen kan bedöma, ett sådant förfaringsätt stöta på mycket stora svårigheter. Riksbyrån skulle ställas inför problem av rent organisatorisk art. Mot bakgrunden av bl. a. den ytterligt begrän-

sade tidrymd som skulle komma att stå till förfogande för handläggningen av anmälningarna, skulle dessa problem bli mycket svårbemästrade.

3. Omyndighetsfrågan

Någon kontroll av huruvida vederbörande utlandssvensk blivit omyndig-förklarad eller icke kan icke ske.

Enligt motionerna skall de föreslagna bestämmelserna bli *tillämpliga vid 1964 års val* till andra kammaren. I syfte att möjliggöra detta föreslås i motionerna, att anmälan om önskan att bli uppförd i röstlängd skall vara inkommen till vederbörlig myndighet senast den 10 juni.

Den tid som kommer att stå till förfogande för riksdagsbehandling av ärendet, för utarbetande av erforderliga tillämpningsföreskrifter — innefattande jämväl fastställande av formulär till anmälan — för spridning av information till utlandssvenskarna, samt för upprättande och avsändande av anmälningar, blir mycket begränsad. Redan detta gör att utredningen starkt ifrågasätter möjligheten att kunna låta eventuella nya bestämmelser bli tillämpliga på 1964 års val. Utredningen ställer sig därjämte mycket tveksam till huruvida det blir möjligt för myndigheterna att under en så begränsad tid som den 10 juni—den 30 juni, vilken sistnämnda dag röstlängderna skall avlämnas till valnämnderna, verkställa någon egentlig granskning av inkomna anmälningar och kontroll av därvid lämnade uppgifter.

Som torde framgå av vad ovan sagts saknas enligt utredningens mening möjlighet att verkställa tillfredsställande kontroll av att i lagförslagen uppställda villkor rörande medborgarskap, mantalsskrivning och omyndighetsförklaring är uppfyllda. Om det oaktat en lagstiftning, utformad i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna, bedömes skola genomföras, bör enligt utredningens mening en omredigering av lagtexten ske. De i författningsförslagen under 38 § 2 punkten, första stycket angivna villkoren, vilka avses skola vara uppfyllda för att en person skall kunna uppföras i röstlängd, bör sålunda utmönstras och ersättas av ett allmänt stadgande av innebörd t. ex., att även annan svensk medborgare än den som är här mantalsskriven *må*, efter därom skriftligen gjord anmälan och efter beprövande av lokal skattemyndighet, uppföras i röstlängd. Av lagtexten i övrigt bör framgå vad anmälan bör omfatta m. m.

Utredningen vill vidare ifrågasätta om inte den eventuella lagstiftningen på området bör ske i form av en särskild, provisorisk lag i stället för genom ändring i vallagen m. fl. författningar.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad utredningsman, deltagit experterna utrikesrådet Kellberg och tf. bitr. taxeringsintendenten Pehrson. Stockholm den 20 februari 1964.

STEN VON OTTER

Sven Laurell

Till riksdagens konstitutionsutskott

Ärende: Utlandssvenskars rösträtt enligt likalydande motioner I: 3 och II: 2, likalydande motioner I: 261 och II: 307 samt motion II: 74

Kungl. Maj:ts remiss 13/2 1964 (just.dep. dnr 254: 64).

Bilaga: Kopia av centralbyråns underdåniga utlåtande 10/9 1962 över 1955 års valutrednings betänkande, SOU 1962: 19.

Motionerna avser att provisoriskt bereda möjlighet för vissa utlandssvenskar att vid val till riksdagsmän i andra kammaren utöva den valrätt, som tillkommer dem enligt § 16 riksdagsordningen. Vederbörande skall kunna upptagas i röstlängd trots att han på grund av vistelse å utrikes ort ej är i riket mantalsskriven, under förutsättning att han *dels* tidigare varit här i riket mantalsskriven, *dels* är svensk medborgare och icke tillika innehar utländskt medborgarskap, *dels* slutligen ej av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Därjämte kräves givetvis, liksom för de här i riket mantalsskrivna, att han uppnått eller under kalenderåret uppnår tjuogoett års ålder. I I: 3 och II: 2 samt II: 74 uppställas som ytterligare villkor, att han skall inneha giltigt svenskt pass eller annan därmed jämförlig legitimationshandling, medan i motionerna I: 261 och II: 307 kräves, att den tidigare mantalsskrivningen här i riket skall ha ägt rum något av de senaste tio åren. Motionerna I: 261 och II: 307 ansluter sig i huvudsak till 1955 års valutrednings år 1962 avgivna förslag (SOU 1962: 19), vilket centralbyrån i underdånigt utlåtande den 10 september 1962 funnit från de synpunkter centralbyrån har att företräda i allt väsentligt kunna tillstyrkas.

Statistiska centralbyrån vill emellertid framföra ytterligare synpunkter på de tekniska problem, som uppkommer, därest statsmakterna skulle finna provisoriska bestämmelser om utlandssvenskars rösträtt erforderliga.

Om folkbokföringsmyndigheterna skall ha möjlighet till kontroll av den tidigare mantalsskrivningen, torde det vara nödvändigt, att man, som föreslagits i I: 261 och II: 307, inskränker reformen till att avse personer, vilka varit här i riket mantalsskrivna något av de senaste tio åren. Enligt Kungl. cirkulär den 5 mars 1954 (nr 115) till statistiska centralbyrån, riksarkivet, länsstyrelserna och de lokala skattemyndigheterna i samtliga län samt roteombuden angående utgallring av vissa handlingar rörande folkbokföringen och den allmänna skatteuppbörden må nämligen kort i länsstyrelsernas avgångsregister utgallras tio år efter utgången av det kalenderår, under vilket kortet tryckts. Detta medför stora svårigheter att återfinna personer, som i sin anmälan lämnat oriktiga eller otillräckliga uppgifter om sin senaste mantalsskrivningsort och -fastighet. Antalet dylika personer kan antagas bli ganska stort och torde bli proportionsvis större ju längre tid, som förflutit från den senaste mantalsskrivningen här i riket.

Om innehav av giltig svensk legitimationshandling skall krävas, torde, som föreslagits i I: 3, II: 2 och II: 74, även annan handling än pass böra godtagas, eftersom ett stort antal utlandssvenskar är bosatta i de nordiska grannländerna, där innehav av pass ej erfordras. Centralbyrån vill för sin

del ifrågasätta, huruvida det finnes anledning att upprätthålla detta krav, och förutsätter, att det i varje fall icke skall ankomma på folkbokföringens organ att avgöra, vilka typer av legitimationshandlingar som är jämförliga med pass, utan att detta anges antingen i vallagen eller i särskild författning.

I motionerna nämnes ingenting om huruvida vederbörande uppgift om svenskt medborgarskap skall kontrolleras. En dylik kontroll skulle säkerligen medföra stor tidsutdräkt, varför en försäkran på tro och heder om svenskt medborgarskap bör vara tillfyllest, dock torde utredning vara nödvändig, därest vederbörande vid tidpunkten för utvandringen icke var antecknad såsom svensk medborgare.

Vad angår kravet på att vederbörande icke skall ha utländskt medborgarskap jämte det svenska, vill centralbyrån blott anmärka, att det erfarenhetsmässigt ej är ovanligt, att svenska kvinnor, som genom giftermål med utländska män automatiskt förvärvat mannens utländska medborgarskap, saknar vetskap om att de jämte sitt svenska medborgarskap även har utländskt medborgarskap.

Enligt I: 3, II: 2, I: 261 och II: 307 skall utlandssvensk upptagas i röstlängden för det valdistrikt, där han senast varit mantalsskriven, medan i motion II: 74 föreslås att samtliga utlandssvenskar skall upptagas i röstlängden för Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Oavsett de principiella invändningar, som kan anföras mot sistnämnda förfarande (SOU 1962: 19, s. 34), torde detta komma att medföra vissa praktiska svårigheter, bl. a. därigenom att handlingarna först måste sändas till länsstyrelsen i det län, där vederbörande senast varit mantalsskriven, för kontroll och först där-efter kunna behandlas av skattemyndigheten i Stockholm. Med hänsyn till den synnerligen knappa tid, som kommer att stå till myndigheternas förfogande vill centralbyrån förorda det i I: 3, II: 2, I: 261 och II: 307 framlagda förslaget.

I samtliga motioner föreslås, att utlandssvensk, som önskar utöva sin rösträtt, skall göra en skriftlig anmälan om upptagande i röstlängd. Centralbyrån har intel att erinra häremot och ej heller mot de i I: 3, II: 2 och II: 74 framlagda förslagen om vilka uppgifter, som skall lämnas i anmälan, i annan mån än att uppgift bör lämnas jämväl om senaste mantalsskrivningsort och -fastighet.

Anmälan skulle ingivas

enligt I: 3 och II: 2 antingen till den myndighet, som utfärdat vederbörande pass eller annan legitimationshandling, eller till svensk beskickning eller svenskt konsulat utomlands; i båda fallen för vidare befordran till länsstyrelsen i det län, där den senaste mantalsskrivningen skett;

enligt II: 74 till den lokala skattemyndigheten i Stockholm; och

enligt I: 261 och II: 307 till »folkbokföringens centrala registreringsorgan», dvs. riksbyrån för folkbokföringen eller, om detta anses icke vara möjligt, till länsstyrelsen i det län, där den senaste mantalsskrivningen skett.

Att låta anmälningarna gå till den myndighet, som utfärdat legitimationshandling, skulle enligt centralbyråns uppfattning innebära onödig omgång i alla fall, då denna myndighet är en annan än vederbörande länsstyrelse. Förslaget i II: 74 hänför sig till det ovan avstyrkta förslaget om att samtliga utlandssvenskar skulle upptagas i röstlängden för Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Även om statsmakterna skulle välja nämnda för-

slag, synes det emellertid vara bättre att låta anmälningarna i första hand gå till länsstyrelserna, dit de i varje fall måste sändas för kontroll av mantalsskrivningen. Vad slutligen angår förslaget om att ingiva anmälningarna till riksbyrån för folkbokföringen, torde detta medföra onödig omgång. Riksbyrån för visserligen ett register över utvandrade, men i detta upplages endast uppgift om kyrkobokföringsort vid tiden för utvandringen, och det saknar uppgift om mantalsskrivningsort. Anmälningarna skulle därför icke kunna sändas från riksbyrån direkt till de lokala skattemyndigheterna utan måste gå genom vederbörande länsstyrelse. Statistiska centralbyrån får för sin del föreslå, att anmälningarna inges till länsstyrelsen i det län, där vederbörande senast här i riket mantalsskrivits, dock att anmälan bör kunna mottagas av svensk beskickning eller svenskt konsulat utomlands för vidare befordran till länsstyrelse.

Anmälan skall enligt förslagen inkomma senast den 10 juni till vederbörande länsstyrelse resp., enligt II:74, till den lokala skattemyndigheten i Stockholm. Eftersom antalet anmälningar ej ens uppskattningsvis kan bestämmas, är det för centralbyrån icke möjligt att bedöma, huruvida det erforderliga arbetet inom folkbokföringens organ och hos de lokala skattemyndigheterna kan medhinnas i tid. Det är tänkbart, att detta kommer att nödvändiggöra personalförstärkningar. Svårigheter kan uppkomma särskilt i de fall, då vederbörande uppgivit felaktig mantalsskrivningsort. Om han på grund därav ej återfinnes i länsstyrelsens avgångsregister, måste efterforskning ske i riksbyråns emigrantregister för att man skall få veta senaste kyrkobokföringsorten och med ledning därav kunna utröna den rätta mantalsskrivningsorten. För den korrespondens mellan olika länsstyrelser och lokala skattemyndigheter samt riksbyrån för folkbokföringen, som i vissa fall kan bli nödvändig för att utröna senaste mantalsskrivningsort, står enligt förslaget endast tiden 10—30 juni till förfogande, d. v. s. omkring 14 arbetsdagar. Önskvärt vore därför, att tidpunkten för senaste anmälningsdag om möjligt tidigarelades åtminstone 14 dagar. Den knappa personaltillgången gör att riksbyrån troligen kommer att behöva personalförstärkning, såvida icke utredningsfallen kommer att utgöra endast ett fåtal.

Centralbyrån vill erinra om att, såsom i centralbyråns utlåtande 10/9 1962 närmare utvecklats, de föreslagna bestämmelserna icke medger rösträtt för den kategori utlandssvenskar, som överförts till bok över obefintliga. Det kan antas, att i många fall den som stadigvarande vistas utomlands själv ej vet, huruvida han blivit avförd såsom utvandrad eller om han överförts till bok över obefintliga. I skrivelse 29/3 1959 till statsrådet och chefen för finansdepartementet har centralbyrån påtalat, att indragningen av passkontrollerna vid de internordiska gränserna, vilken skedde år 1958, har medfört en avsevärd försämring i fråga om möjligheterna att genom utvandringsbevis få en utvandring dokumenterad på sätt i 24 § 2 mom. folkbokföringsförordningen (SFS 1946:469) stadgas. Centralbyrån vill även hänvisa till vad i utlåtandet 10/9 1962 framhållits angående åtgärder för att anmälningar om rösträtt i största möjliga utsträckning må kunna avgivas på fastställd blankett.

I I:3 och II:2 samt II:74 har lämnats förslag till lag om ändring av vissa paragrafer i lagen om val till riksdagen. Utöver vad som framgår av det ovan anförda, vill centralbyrån härom endast framhålla, att man i båda förslagen utan motivering uteslutit 38 § första styckets andra punkt och

andra stycket i nu gällande vallag. Centralbyrån kan icke tillstyrka denna ändring.

I I: 3 och II: 2 föreslås, att den provisoriska lagstiftningen skall omfatta tiden t. o. m. 1968 års ordinarie andrakammarval. Lagförslag om omarbetning av folkbokföringsförfattningarna torde emellertid i samband med övergången till ADB-system i folkbokföringen per 1/1 1968 komma att föreläggas 1966 års vårriksdag, varvid även de med utlandssvenskarnas rösträtt förbundna problemen torde komma att behandlas. Med hänsyn härtill vill centralbyrån förorda förslaget i I: 201 och II: 307, att en provisorisk lagstiftning begränsas till att avse 1964 års andrakammarval.

Under hänvisning till vad ovan anförts får statistiska centralbyrån föreslå att, därest statsmakterna skulle finna provisoriska bestämmelser om utlandssvenskars rösträtt erforderliga, dessa bestämmelser bör utformas på följande sätt.

Möjlighet att utöva rösträtt vid 1964 års andrakammarval bör beredas här i riket på grund av vistelse å utrikes ort icke mantalsskriven svensk medborgare, som icke tillika innehar utländskt medborgarskap, under förutsättning att han *dels* under nästföregående kalenderår uppnått en ålder av tjuogoett år, *dels* under något av de senaste tio åren varit här i riket mantalsskriven, *dels* slutligen ej av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Den, som uppfyller dessa villkor och önskar bli upptagen i röstlängd, skall göra skriftlig anmälan innehållande utom identifieringsdata (bland vilka märks uppgift om senaste mantalsskrivningsort och -fastighet) en försäkran på tro och heder, att han är svensk medborgare och icke tillika är utländsk medborgare samt att han ej av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Anmälan skall ingivas till länsstyrelsen i det län, där vederbörande senaste varit mantalsskriven. Senaste tidpunkt för anmälan bör fastställas med hänsynstagande till myndigheternas behov av tid för erforderlig efterforskning och utredning; med ovan angiven reservation för ovissheten om antalet anmälningsfall synes senare tidpunkt än den 1 juni icke vara möjlig. Efter kontroll av mantalsskrivningen skall länsstyrelsen vidarebefordra anmälan till den lokala skattemyndigheten i det distrikt, där han senast varit mantalsskriven, för hans upptagande i röstlängden. Det är f. n. omöjligt att uppskatta den kostnad som skulle förorsakas av en reform av ovanstående slag. För den personalförstärkning, som kan bli nödvändig men som i ovisshet om antalet anmälningsfall icke kan uppskattas, bör folkbokföringsmyndigheterna och de lokala skattemyndigheterna bemyndigas företaga erforderliga anslagsöverskridanden.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade I. Ohlsson och S. Rengby, den senare föredragande, deltagit ff. produktionschefen G. Berglund, byråcheferna E. von Hofsten och H. Westerlund samt byrådirektör W. Höberg.

En genomslagskopia av denna skrivelse har tillställts statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Stockholm den 25 februari 1964.

INGVAR OHLSSON

S. Rengby

Till KONUNGEN

Statistiska centralbyrån med utlåtande över 1955 års valutrednings betänkande (SOU 1962: 19)

Valutredningens förslag i det genom nådig resolution den 4 juni 1962 utremitterade betänkandet angående utlandssvenskars deltagande i allmänna val (SOU 1962: 19) kan från de synpunkter statistiska centralbyrån företräder i allt väsentligt tillstyrkas.

Från vissa synpunkter kunde måhända diskuteras, om det icke vore rättvist att likställa de utlandssvenskar, som i samband med att de icke återupptagits i mantalslängd överförts till bok över obefintliga — eller åtminstone dem som på anmälan jämlikt 17 § kyrkobokföringskungörelsen (SFS 1946: 801) sedermera avförts från boken såsom utvandrare — med de utlandssvenskar som omfattas av lagförslaget. De är visserligen icke sämre ställda än de inrikes »obefintliga» i det hänseendet, att de måste ånyo mantalskrivas i riket för att kunna bli upptagna i röstlängd, men detta kräver av dem en större förändring i levnadsförhållandena: genom återflyttning från den utrikes orten till Sverige. Anmälan jämlikt 17 § kyrkobokföringskungörelsen står mera i proportion till det ringa besvär den inrikes »obefintlige» måste underkasta sig för att försäkra sig om rösträtt. De som gör sådan anmälan är emellertid för närvarande få. Länsbyråerna underrättas ej om dessa anmälningar för anteckning i registren. Det är ej heller i övrigt möjligt att i registren och i böckerna över obefintliga skilja mellan olika dithörande kategorier, såvitt nu är ifråga. Som följd härav är utlandssvenskarnas andel i totalantalet »obefintliga» okänd (jfr folkräkningsberättelsen 1960: IV, tab. 30). Övervägande praktiska skäl torde få anses tala för att begränsningen av rösträtten i detta hänseende bestämmas på sätt valutredningen föreslagit.

Övervägande praktiska skäl, med hänsyn till den erforderliga efterforskningen i länsbyråernas avgångsregister, torde vidare tala för att alltför lång frånvaro från hemlandet uppställes som hinder för upptagande i röstlängd, även om delade meningar synes råda om frånvarons principiella betydelse. Frånsett återopade skäl av principiell natur synes dock ej erinran kunna göras mot att den föreslagna femårsperioden från året för den senaste mantalskrivningen i riket utsträcker till en tioårsperiod, ungefärligen motsvarande den tid, under vilken utvandrares kort ej får utgällas ur länsbyråernas avgångsregister (se SFS 1954: 115). En ytterligare tidsförlängning synes förutsätta att man är beredd antingen att godtaga den anmälandes egna uppgifter om sin mantalskrivning eller att upprätta register även till de äldre mantalslängderna eller ock att förlänga utgallringsfristen för korten i länsbyråernas register, därvid dock det första året inom den vid rösträttsbestämelsemsernas ikraftträdande löpande utgallringsperioden torde få sättas som en yttersta gräns.

Det synes icke helt uteslutet att en åtminstone för vissa utlandssvenskar något förmånligare lösning av rösträttsfrågan inom ramen för vad som förslagits skulle kunna vinnas genom en från deras synpunkt liberalare tolkning av begreppet »stadigvarande bosatt å utrikes ort» i folkbokföringsförordningen än den som synes ha vunnit burskap i praxis. Att genom författ-

ningsändring utlandssvenskar allmänt skulle tillerkännas rätt att lång eller obegränsad tid kvarstå i mantalslängderna synes ej vara ifrågasatt inom utredningen och synes icke böra komma under övervägande. Den väckta frågan om sådan rätt för vissa kategorier, vilken synes inrymma svårlösta gränsdragningsproblem, kan ej tillförlitligen bedömas på den föreliggande utredningen.

Beträffande de med det föreslagna tekniska förfarandet förenade praktiska problemen, vilka ej synes ha blivit föremål för mera detaljerade överväganden, bör slutligen understrykas den synnerliga vikten av att anmälningarna till röstlängden verkligen blir avgivna enligt det föreskrivna formuläret. Det är därför angeläget att blankettdistributionen ordnas på smidigaste möjliga sätt. Det synes kunna befaras, att många utlandssvenskar, för vilka anmälningsförfarandet redan i och för sig torde te sig som ett besvär, ej därjämte vill underkasta sig besväret att först hos svensk myndighet i hemlandet eller utlandet rekvirera blankett utan föredrar att avfatta sin anmälan på egen hand. För att i görligaste mån sprida kännedom om formuläret synes man kunna överväga att detta avtryckes i pass och på blanketter till utvandringsbetyg samt vid lämpliga tillfällen uppläses i radions sändningar till utlandet.

I detta ärende har byråchefen Olsson varit föredragande. I den slutliga handläggningen har jämte undertecknade deltagit tillförordnade produktionschefen Berglund och tillförordnade byråchefen Högberg. Stockholm den 10 september 1962.

Underdånigst

INGVAR OHLSSON

Alf Olsson

Bilaga 3

Till riksdagens konstitutionsutskott

Genom remiss den 28 februari 1964 har överståthållarämbetet anmodats avgiva utlåtande över vissa vid 1964 års riksdag väckta motioner angående utlandssvenskars rösträtt m. m.

Med överlämnande av ett från uppbördsdirektören i Stockholm infordrat yttrande i ärendet får överståthållarämbetet anföra följande.

I sitt utlåtande över 1955 års valutrednings betänkande angående utlandssvenskars deltagande i allmänna val (SOU 1962: 19) tillstyrkte överståthållarämbetet, att utlandssvenskarna erhöles möjlighet att delta i val till riksdagens andra kammare. Beträffande den tekniska lösningen av frågan om utlandssvenskarnas rösträtt hänvisade överståthållarämbetet till de synpunkter härpå, som framförts av Stockholms stads valnämnd i dess vid utlåtandet fogade yttrande över betänkandet.

Nu förevarande utlåtande skall enligt remissen avse de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till de i motionerna framlagda förslagen genomföra en provisorisk lagstiftning, som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval. Uppbördsdirektören har i sitt yttrande granskat förslagen ur denna synpunkt. Överståthållarämbetet, som i huvudsak ansluter sig till vad uppbördsdirektören anfört, vill endast på några punkter komplettera hans framställning.

Som även framgår av uppbördsdirektörens yttrande kommer kontrollen av förutsättningarna för utövande av rösträtten att vara behäftad med åtskilliga brister. I vissa hänseenden är man hänvisad till att godtaga vederbörandes försäkran om att rösträttshinder icke föreligger. Innehavet av giltigt svenskt pass utgör självfallet ett starkt stöd för uppgift om svenskt medborgarskap. Enär giltighetstiden för pass räknat från tiden för dess utfärdande kan variera högst avsevärt, anser överståthållarämbetet att uppgift om passets giltighetstid bör ingå bland de upplysningar angående passet, som skall upptagas i ansökningen om rösträttens utövande. Med hänsyn till dessa upplysningars vikt synes det befogat att föreskriva bestyrkande av deras riktighet genom svensk myndighet (beskickning eller konsulat). Den svenska myndighet, som har att bestyrka förefintligheten av pass, kan säkerligen med kännedom om det aktuella landets lagstiftning på medborgarskapsrättens område i vissa fall bedöma jämväl om utländskt medborgarskap föreligger. Det bör då åligga myndigheten att vitsorda, vad den har sig bekant i nämnda hänseende. Något krav på utredning härutinnan från myndighetens sida bör dock icke uppställas.

Beträffande det rösträttshinder, som kan föreligga på grund av omyndighetsförklaring, synes den bristande möjligheten till kontroll ej vålla avgörande betänkligheter. Rösträttskontrollen kan icke heller göras fullständig beträffande inom landet bosatta svenska medborgare. Sålunda kan erinras om att omyndighetsförklaring, som inträffar efter den 10 juni under valåret och som eljest skulle utgöra rösträttshinder, icke hindrar vederbörande att ulöva rösträtt vid valet.

För att kunna upptagas i röstlängd förutsättes anmälan härom ingiven till vederbörande länsstyrelse. I Stockholm, där bestyret med folkbokföring och mantalsskrivning handhaves av uppbördsverket, torde sådan anmälan för vinnande av tid böra ingivas direkt till uppbördsverket. Sedan anmälan inkommit och rösträttskontroll verkställt, böra samtliga nu ifrågakvarande röstande uppföras i röstlängd i något av de befintliga valdistrikten. Beslut härom torde böra meddelas i samma ordning och samtidigt med att beslut om valdistriktsindelning meddelas för valkretsen. Om detta förfarande på grund av tidsnöd ej skulle kunna genomföras till årets val, torde det i stället böra ankomma på valnämnden att bestämma, i vilket valdistrikt utlandssvenskarna skola uppföras i röstlängd. Stockholm den 9 mars 1964.

På överståthållarämbetets vägnar:

SAM WIDMARK

Bengt Stjerndahl

Bilaga till bilaga 3

Till Överståthållarämbetet, Första kansliavdelningen

Kungl. Maj:t har anmodat Överståthållarämbetet att till riksdagens konstitutionsutskott avgiva utlåtande över vissa motioner vid 1964 års vårriksdag rörande utlandssvenskarnas rösträtt. Utlåtandet skall avse de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till de i motionerna fram-

lagda förslagen genomföra en provisorisk lagstiftning, som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval.

Sedan detta ärende remitterats till mig för yttrande, får jag anföra följande, varvid jag begränsar mig till den fråga som enligt ovanstående skall utgöra ämnet för Överståthållarämbetets utlåtande. Jag ingår alltså inte på frågan om bärigheten av de allmänna motiveringarna för tillförsäkrandet av rösträtt åt utlandssvenskar och de regler som kan finnas påkallade vid en definitiv lösning av frågan.

Enighet synes råda om att utlandssvensk skall medgivnas rösträtt vid 1964 års riksdagsval under förutsättning att han

- 1) tidigare varit här i riket mantalsskriven;
- 2) är svensk medborgare och icke tillika medborgare i annat land;
- 3) under år 1963 eller tidigare uppnått 21 års ålder;
- 4) ej är omyndigförklarad.

Ad 1

Av skäl som statistiska centralbyrån anfört i sitt yttrande förordar jag att utlandssvensk för att få utöva rösträtt i Sverige skall ha varit mantalsskriven här något av de senaste tio åren. Om kravet på tidigare mantalsskrivning uppställs utan någon tidsgräns, såsom i motion II: 2 föreslås, skulle kontroll- och efterforskningsarbetet säkerligen bli så omfattande att det med den tidsfrist som i år står till buds icke kunde på ett rimligt sätt genomföras.

Ad 2

Det enklaste alternativet med avseende å medborgarskapsvillkoret är det som av statistiska centralbyrån förordas, nämligen att vederbörande i ansökningen om att bli upptagen i röstlängden på tro och heder försäkrar att han är svensk medborgare och att han ej tillika är medborgare i annat land. Särskild kontroll på den punkten kan då inte ske utan de lämnade uppgifterna får godtagas. Dock får självfallet utredning verkställas om person vid tidpunkten för utvandringen var antecknad som utländsk medborgare.

Upprätthålles krav på innehav av giltigt svenskt pass kan därmed det svenska medborgarskapet anses konstaterat; avsaknad av medborgarskap i annat land måste även nu noteras allenast på grund av en försäkran här om. Krav på giltigt svenskt pass gör det över huvud lättare att identifiera en utlandssvensk och även därför bör det övervägas om inte detta krav skall uppställas. Förefintligheten av pass som nu sagts måste framgå av ansökningen och denna bör helst i denna del vara bestyrkt av svensk myndighet. I annat fall uppstår ett tidskrävande arbete med att hos vederbörande registreringsmyndighet kontrollera att uppgiften är riktig. I ansökningen bör angivas passets nummer, tidpunkt för dess utfärdande samt myndighet som utfärdat detsamma.

Vad som avses med »annan därmed jämförlig legitimationshandling» är oklart; denna lokution synes överhuvud icke kunna komma till användning i detta sammanhang.

Ad 4

På denna punkt nödgas man uppenbarligen godtaga en försäkran på tro och heder. Skulle anteckning om omyndigförklaring finnas i de folkbokföringshandlingar som granskas, bör dock givetvis utredning verkställas.

Anmälan

Såsom i motionerna föreslagits bör skriftlig anmälan eller ansökan om upptagande i röstlängd föreligga för att så skall ske. Om krav på pass upprätthålles skall ansökningen i enlighet med vad ovan sagts innehålla uppgifter om passet. Av vikt är vidare att den upptager så noggranna persondata som möjligt samt att uppgiften om tidigare mantalsskrivningar i gör-ligaste mån preciseras. Det får förutsättas att särskilda ansökningsblanketter utarbetas och att dessa därvid så utformas att noggrannhet och utförlighet i fråga om data kan påräknas.

Anmälan bör ingivas till vederbörlig länsstyrelse. Det kunde visserligen övervägas att för enkelhetens skull ha en central i Stockholm för anmälningar och därmed en enhetsadress för sådana, men sannolikt skulle därmed viss onödig tidsutdräkt uppstå innan kontrollarbetet kan börja.

I likhet med statistiska centralbyrån finner jag senaste tidpunkt för anmälan som kan ifrågakomma vara den 1 juni. Åtgärder bör — så snart ett reellt positivt avgörande i denna angelägenhet föreligger — vidtagas för att anmälningsförfarandet snarast skall kunna påbörjas.

Valdistrikt

Jag kan icke biträda förslaget (i motion II: 74) om att alla utlandssvenskar skall upptagas i Stockholms storkyrkoförsamlings valdistrikt utan sådan person bör upptagas i valdistrikt å ort där han senast varit mantalsskriven. Därvid kan komma i fråga antingen det valdistrikt personen skulle ha tillhört om han fortfarande vore boende å den tidigare adressen eller ett av de befintliga valdistrikten till vilket samtliga utlandssvenskar inom valkretsen hänföres. Det sistnämnda alternativet förordas i vart fall för Stockholm.

Fastställande av valdistrikt synes böra ankomma å lokal skattemyndighet.

Övriga frågor

När lokal skattemyndighet finner att en utlandssvensk icke uppfyller villkoren för att bli upptagen i röstlängd synes underrättelse härom omedelbart böra översändas till denne, så att han får möjlighet att inkomma med kompletterande upplysningar om han så önskar. Den som slutgiltigt icke blir upptagen i röstlängd skall härom underrättas i den ordning som gäller för underrättelse till person som uteslutits ur röstlängden på grund av rösträttshinder.

I 38 § vallagen bör självfallet, som statistiska centralbyrån påpekat, kvarstå första stycket andra punkt och andra stycket.

Jag har vid utarbetandet av detta yttrande samrått med sekreteraren hos valnämnden i Stockholm. Stockholm den 7 mars 1964.

N. GOTTLIEBSSON

Bilaga 4

Till riksdagens konstitutionsutskott

Genom nådig remiss den 28 februari 1964 har länsstyrelsen anmodats att till konstitutionsutskottet avgiva utlåtande angående de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till de förslag, som framlagts i motioner till årets riksdag, genomföra en provisorisk lagstiftning om utlandssvenskarnas rösträtt att tillämpas vid årets andrakammarval.

Med anledning härav får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsen ansluter sig till vad Kungl. statistiska centralbyrån anfört i sitt utlåtande den 25 februari 1964 till konstitutionsutskottet och till det förslag till provisoriska bestämmelser om utlandssvenskars rösträtt, som framlagts i utlåtandet.

Därvid vill länsstyrelsen särskilt understryka nödvändigheten av att den senaste tidpunkten för anmälans ingivande till vederbörande länsstyrelse icke sättes senare än den 1 juni. Stor risk torde eljest föreligga att erforderlig kontroll av uppgifterna å anmälningarna samt efterforskningar och anmälningarnas översändande till vederbörande lokala skattemyndighet för personernas upptagande i vederbörlig röstlängd före den 30 juni icke medhinnes.

Vidare vill länsstyrelsen påpeka önskvärdheten av att särskild blankett fastställas för anmälningarna om rösträtt och att åtgärder vidtages för att blanketten i största möjliga utsträckning kommer till användning.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, även landskamreraren Hjortsberg och chefen för länsstyrelsens uppbördssektion, länsassessorn Åhström deltagit. Stockholm å landskansliet den 6 mars 1964.

På länsstyrelsens vägnar:

GÖSTA FALK

Thorsten Aurén

Bilaga 5

Till riksdagens konstitutionsutskott

Enligt nådig remiss den 28 februari 1964 har länsstyrelsen i Jönköpings län att avgiva utlåtande över motioner angående utlandssvenskarnas rösträtt. I anledning härav får länsstyrelsen anföra följande.

Statistiska Centralbyrån har föreslagit att oavsett hur utlandssvenskarna eventuellt kommer att upptagas i röstlängd anmälan om deltagande i val bör inges till länsstyrelsen i det län, där vederbörande senast varit här i riket mantalsskriven. För länsstyrelserna synes möjligheterna vara goda att i allmänhet snabbt återfinna vederbörande i avgångsregistren. Avgångsregistret, som icke gallrats till någon del, föres för detta läns vidkommande

i 5-årsperioder från och med år 1946 och är uppsorterat inom varje sådan period efter efternamn och födelsedatum. Med dessa uppgifter kan avtrycks-kort för vederbörande snabbt tagas fram om anmälan inkommit till rätt länsstyrelse. Med hänsyn till att så ej alltid kan komma att bli fallet bör dock uppgift om senaste mantalsskrivningsort och fastighet lämnas i anmälan. Då man med säkerhet måste räkna med att i en del oklara fall korrespondens kommer att bli nödvändig mellan olika länsstyrelser och mellan länsstyrelse och vederbörande utlandssvensk torde dagen för senaste anmälan om möjligt böra framflyttas till dag före den 10 juni.

Blankett för anmälan bör utformas så att den med säkerhet kommer länsstyrelses folkbokföringsavdelning tillhanda.

I handläggning av detta ärende har endast undertecknade deltagit. Jönköping i landskontoret den 3 mars 1964.

På länsstyrelsens vägnar:

HARRY STERNER

F. v. Schultz

Bilaga 6

Till riksdagens konstitutionsutskott

Genom nådig remiss den 28 februari 1964 har länsstyrelsen anbefallts att snarast möjligt avgiva utlåtande över vissa vid 1964 års riksdag i första och andra kammaren väckta motioner angående utlandssvenskars rösträtt m. m. Utlåtandet skall enligt remissen avse de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till de i motionerna framlagda förslagen genomföra en provisorisk lagstiftning, som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval.

Till åttlydnad härav får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsen ansluter sig helt till de synpunkter statistiska centralbyrån framlagt i sitt yttrande i ärendet den 25 februari 1964 och länsstyrelsen förordar att, därest provisoriska bestämmelser om utlandssvenskars rösträtt skulle finnas erforderliga, dessa bestämmelser utformas på sätt statistiska centralbyrån föreslagit. Med hänsyn till den synnerligen begränsade tid, som står till förfogande för bland annat ärendets behandling i riksdagen, för utfärdande av tillämpningsföreskrifter och för spridning av information till utlandssvenskarna, ifrågasätter länsstyrelsen dock möjligheten att kunna låta bestämmelserna bli tillämpliga vid 1964 års val.

I handläggningen av detta ärende har jämväl landskamreraren Gustaf-Adolf Kroon deltagit. Växjö den 5 mars 1964.

THORWALD BERGQUIST

Walter Rosenberg

Bilaga 7

Till riksdagens konstitutionsutskott

Genom nådig remiss den 28 februari 1964 har länsstyrelsen i Malmöhus län anbefallts att till utskottet avgiva utlåtande rörande de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till vad som föreslagits i likalydande motioner, I: 3 och II: 2, likalydande motioner, I: 261 och II: 307, samt motion II: 74 genomföra en provisorisk lagstiftning, som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval.

Till åttlydnad härav får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsernas och de lokala skattemyndigheternas möjligheter att vidtaga erforderliga åtgärder på den korta tid som står till förfogande är i första hand beroende på det antal anmälningar som kommer vederbörande länsstyrelse tillhanda. En beräkning av detta antal torde dock icke vara möjlig. Länsstyrelsen anser sig emellertid kunna utgå från att antalet anmälningar till varje län icke kommer att bli större än att den härav föranledda ökade arbetsbördan för länsstyrelserna respektive de lokala skattemyndigheterna blir förhållandevis ringa.

Med utgångspunkt från detta antagande bedömer länsstyrelsen det tekniskt möjligt att genomföra förslaget under förutsättning att detsamma utformas i huvudsak på sätt statistiska centralbyrån föreslagit i sitt den 20 februari 1964 till utskottet avgivna utlåtande i ämnet.

I detta ärendes handläggning har, förutom undertecknade, deltagit jämväl länsassessorn Winblad. Malmö i landskansliet den 6 mars 1964.

På länsstyrelsens vägnar

STEN LUNDBERG

Ivar Hinnefors

Bilaga 8

Till riksdagens konstitutionsutskott

Anmodad avgiva utlåtande över vissa, vid 1964 års riksdag väckta motioner angående utlandssvenskars rösträtt får länsstyrelsen anföra följande.

I underdånigt utlåtande den 6 oktober 1962 över valutredningens betänkande »Utlandssvenskarnas deltagande i allmänna val» tillstyrkte länsstyrelsen i princip utvidgad rösträtt för utlandssvenskarna. Länsstyrelsen fäste emellertid samtidigt uppmärksamheten på de omfattande frågekomplex, ej minst av praktisk natur, som fordrar en lösning innan en reform av förevarande slag kan genomföras. Länsstyrelsen åsyftade sålunda bl. a. svårigheten att kontrollera medborgartillhörigheten, huruvida vederbörande blivit omyndigförklarad samt den senaste mantalsskrivningsorten, även som problemen med att konstruera ett lämpligt anmälningsförfarande. Av

det anförda torde framgå att en reform av nu berört slag måste föregås av mycket noggranna och ingående överväganden.

Även om ett fullt utarbetat och godtagbart förslag rörande utlandssvenskarnas röstning nu förelåg, vill länsstyrelsen starkt ifrågasätta möjligheterna att bringa detsamma i praktisk tillämpning till 1964 års val. Med den korta tid, som står till buds, torde det nämligen vara ogörligt att medhinna riksdagsbehandling, utarbetande av erforderliga tillämpningsföreskrifter samt formulär till anmälan, spridning av information ävensom alla de åtgärder i övrigt som måste vidtagas.

Under åberopande av det anförda avstyrker länsstyrelsen de i motionerna framförda förslagen om en provisorisk lösning av frågan om utlandssvenskarnas rösträtt.

I handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade, landshövding och förste länsassessor, deltagit landssekreteraren Segrell. Halmstad i landskansliet den 7 mars 1964.

INGVAR LINDELL

Å. Hullman

Bilaga 9

Till riksdagens konstitutionsutskott

Jämlikt nådig remiss den 28 februari 1964 åligger det länsstyrelsen att till konstitutionsutskottet avgiva utlåtande i anledning av väckta motioner vid 1964 års riksdag om rösträtt vid 1964 års riksdagsval för vissa utlandssvenskar m. m.

Enligt remissen skall länsstyrelsens utlåtande avse de tekniska möjligheterna att i huvudsaklig anslutning till de i motionerna framlagda förslagen genomföra en provisorisk lagstiftning, som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval.

I likhet med vad som föreslås i motionerna I: 261 och II: 307 anser länsstyrelsen, att man i en provisorisk lagstiftning inför 1964 års val måste inrikta sig på att ge rösträtt åt sådana svenska medborgare, som nu vistas utomlands men som varit mantalsskrivna i Sverige under något av de senaste 10 åren. Av praktiska skäl torde sålunda endast den som flyttat ut 1954 eller senare kunna komma in under den provisoriska lagstiftningen. Länsstyrelsen förordar, att förfarandet administreras länsvis.

Länsstyrelsen vill betona, att det är en kort tid, som står till förfogande, för bestämmelsernas ikraftsättande och genomförande. Tidsfristen för de på länsstyrelse och lokal skattemyndighet ankommande uppgifterna är alltför kort. I motionerna I: 3 och II: 2 har föreslagits att anmälan skall ha inkommit till länsstyrelsen senast den 10 juni. Senast den 30 juni skall sedan röstlängd vara upprättad av lokal skattemyndighet. I fråga om dagen för anmälning hos länsstyrelse föreslår länsstyrelsen i likhet med statistiska centralbyrån att denna dag tidigarelägges 14 dagar.

Det är nödvändigt att för ändamålet iordningställa lämpliga formulär, som kan tillhandahållas på beskickningar, konsulat och hos utländska representanter för större svenska företag. På dessa formulär bör tydligt an-

givas att desamma skall ifyllas med maskin eller blockskrift. Vidare bör — utöver de uppgifter som motionärerna föreslagit — i formuläret uppgivas i vilken församling och under vilken adress i Sverige vederbörande varit bosatt, då han utflyttade samt vederbörandes födelsedatum.

Det torde vara uteslutet för länsstyrelsen och lokal skattemyndighet att verkställa några mera ingående undersökningar rörande anmälningar under den korta tid, som står till förfogande för dessa myndigheter. Vid en provisorisk lösning torde det därför bli nödvändigt att utmönstra alla anmälningar, som är ofullständiga. Om passet icke kan identifieras i passregistret med ledning av de å anmälningsformuläret lämnade upplysningarna, torde man också vara nödsakad att utmönstra anmälningen utan vidare undersökning. Slutligen måste sådana fall utmönstras, då vederbörande icke kunnat återfinnas i länsstyrelsens avgångsregister.

Det är klart att vid ett sådant summariskt förfarande som det nu beskrivna vissa utlandssvenskar kan komma att bli uteslutna från rösträtt, ehuru de kanske rätteligen borde vara röstberättigade. Detta är emellertid en olägenhet, som måste tagas, om man skall vara säker på att myndigheterna skall kunna administrera förfarandet under den korta tid, som står till buds.

Skulle länsstyrelsen och lokal skattemyndighet medhinna en noggrannare undersökning av sådana fall som enligt vad nyss nämnts skulle utmönstras, torde det vara lämpligt att en sådan undersökning göres.

Därest utvandrarerna icke i vederbörlig ordning uttagit utvandringscertifikat vid sin avflyttning ur riket och upplysning om hans vistelseort icke inom viss tid kunnat vinnas, har han enligt gällande bestämmelser överförd till boken över obefintliga i den församling där han senast varit kyrkobokförd. Länsstyrelsen anser för sin del inte, att person, som i länsbyråns för folkbokföringen avgångsregister återfinnes såsom överförd till boken över obefintliga, skall upptagas i röstlängd. Ett sådant förfarande skulle nämligen strida mot eljest gällande regler. Dessa regler innebär att den som överföres till boken över obefintliga samtidigt avföres ur församlingsboken och därmed avlägsnas ur den urkund, varå i första hand mantalslängd och i andra hand röstlängd grundas. Länsstyrelsen vill påpeka, att en sålunda avförd person kan tänkas hava senare blivit kyrkobokförd i annan församling i riket utan att sambandet med tidigare kyrkobokföringsort kunnat klarläggas. Erforderligt centralt register över hela befolkningen där vederbörandes kyrkobokföring kan följas har på sin tid planerats men ännu ej kommit till stånd.

Enligt förslaget skall sökande avgiva försäkran att han är svensk medborgare och icke innehar utländskt medborgarskap ävensom att han ej förklarats ommyndig. Länsstyrelsen finner godtagandet av dylika obestyrkta och ej här i riket kontrollerbara uppgifter icke särskilt tillfredsställande. I detta sammanhang bör erinras om de stränga föreskrifter och den noggranna kontroll som svenska medborgares behörighet att utöva rösträtt eljest är underkastad. Trots anförda betänkligheter torde man likväl bli nödsakad godtaga en sådan ordning vid en provisorisk reglering av frågan inför årets andrakammarval. Innan en definitiv lagstiftning genomföres, bör emellertid hithörande problemställningar ytterligare granskas.

Länsstyrelsen vill instämma i de farhågor, som utredningen om utlandssvenskars folkbokföring uttalat därom att personer, som ändrat stavningen av sina namn, kan bli omöjliga att identifiera.

Länsstyrelsen har utgått från att det nu närmast gäller att få till stånd en provisorisk lösning av frågan inför 1964 års riksdagsmannaval. I ett sådant läge får man vara beredd på att systemet inte blir hundra procentigt säkert. En person kan på grund av anmälan bli upptagen i en röstlängd, ehuru han samtidigt är skriven på annan ort inom riket och av detta skäl kommer med i röstlängden på den orten. Det kan också inträffa att en utlandssvensk anmäler att han vill komma med i röstlängden, men inte återfinnes i avgångsregistret. Han får besked om att hans anmälan utmönstrats — medan han kanske i själva verket redan är upptagen i en röstlängd. Han har med andra ord varit ute i ogjort väder. Sådana fall torde vara ytterst få. Man måste i en provisorisk lagstiftning bortse från dessa.

Såsom redan anförts är det icke möjligt för länsstyrelsen att ingå på någon mera vidlyftig granskning av anmälningarna. Skulle ett ärende ha utmönstrats, bör emellertid vederbörande underrättas härom. Länsstyrelsen utgår från att vederbörande skall ha möjlighet att inom föreskriven tid vända sig direkt till valnämnden och där framställa yrkande om att han skall uppföras i röstlängden. Han får då genom bevis från vederbörande passutfärdare och genom utdrag av mantalslängd styrka att han är mantalsskriven här i riket 1963 eller senare år och att han innehar giltigt pass.

Det är nödvändigt att det interna förfarandet regleras så att lokal skattemyndighet hinner med att göra i ordning alla röstlängder senast den 30 juni. Detta betyder, att länsstyrelsen bör ha lämnat de anmälningar, som icke ha blivit utmönstrade, till lokal skattemyndighet under förra delen av juni månad.

Anmälningar, som berör Göteborgs stad, bör handläggas av stadens uppborndsverk, som tillika är länsbyrå för folkbokföringen i staden.

Mot den föreslagna nya lydelsen av 38 § i lagen om val till riksdag vill länsstyrelsen framställa några erinringar. Första punkten har i förslaget förkortats i förhållande till nuvarande lydelse av 38 §. Denna punkt torde emellertid böra givas samma lydelse som första stycket till gällande 38 §. Därjämte bör här finnas en hänvisning till den nya andra punkten i vad angår utlandssvenskars upptagande i röstlängd. I andra punkten finnes en bisats, enligt vilken vad där stadgas allenast gäller den »som under nästföregående kalenderår uppnått 21 år». Denna bisats är otydlig, då den kan ingiva läsaren den föreställningen att lagen allenast gäller sådana utlandssvenskar, vilka fyllde 21 år under år 1963.

Enligt de remitterade förslagen till lagtext skall vid anmälan angivas myndighet, som utfärdat gällande svenskt pass eller »annan därmed jämförlig legitimationshandling». Vad som förstås med »annan därmed jämförlig legitimationshandling» synes icke klart. Länsstyrelsen vill för svenskar, som är bosatta i något av de nordiska länderna, förorda att vederbörande skall vara skyldig förete utdrag ur landets folkregister, utvisande att vederbörande är bosatt där och att han i detta register är antecknad som svensk medborgare. Gäller det åter person, som innehar pass utfärdat av svensk myndighet utomlands, synes det erforderligt att uppgiften styrkes genom lämpligt intyg från beskickning eller konsulat utomlands. Det torde nämligen inte bli möjligt för länsstyrelsen att under den korta tid, som står till förfogande, korrespondera med vederbörande beskickning eller konsulat för att söka få en bekräftelse om att uppgiften i anmälingen om innehav av giltigt pass är korrekt.

Svårighet kan väntas uppstå att för den aktuella tiden anställa och instruera lämplig extra personal för arbetet. För granskning och skriftväxling torde i viss utsträckning erfordras personal med högre kvalifikation än den skrivbiträden besitter. Medel för avlöning åt sådan personal måste ställas till förfogande.

Det är angeläget att statsmakterna genom radio och på annat sätt inskrärper vikten av att anmälningarna inkommer till länsstyrelserna i god tid före den sista dagen. Skulle alla anmälningar komma på sista dagen, kan man befara att det blir mycket svårt för myndigheterna att hinna med uppgiften.

Sammanfattningsvis får länsstyrelsen anföra att länsstyrelsen anser att det är möjligt att lösa frågan inför årets riksdagsmannaval, därest förfa- randet starkt förenklas i enlighet med vad här ovan skisserats.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit länsassessorn Ebbe R:son Mark. Göteborg i landskontoret den 6 mars 1964.

På länsstyrelsens vägnar:

FOLKE ELFVING

Sven Grönwall